

ЛОЗОВА Оксана Василівна,

к.е.н., доцент,

кафедра менеджменту,

Полтавський університет економіки і торгівлі,

м. Полтава, Україна

ORCID ID: 0000-0001-7358-8640

oksana_lozova@ukr.net

СЄДАКОВ Максим Андрійович,

аспірант кафедри управління персоналом

та економіка праці,

Полтавський університет економіки і торгівлі,

м. Полтава, Україна

ORCID ID: 0000-0002-4054-2053

oksana_lozova@ukr.net

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ КРАЇНИ

У статті розглянуто причинно-наслідкові зв'язки інвестиційної привабливості країни з факторами, що забезпечують динаміку соціального зростання. Встановлено, що між інвестиційними процесами і зростанням рівня та якості життя людей існує тісний взаємозв'язок. Визначено, що стійкий розвиток економіки, який спирається на економічне зростання, і орієнтований на задоволення матеріальних і духовних потреб, забезпечується при збереженні рівноваги історичних екосистем.

***Ключові слова:** розвиток, соціально-економічна система, якість життя населення, інвестиції, інвестиційна привабливість країни.*

Постановка проблеми. Між інвестиційними процесами і зростанням рівня та якості життя людей існує тісний взаємозв'язок. Саме тому розглядати причинно-наслідкові зв'язки інвестиційної привабливості країни можна лише з факторами, що забезпечують динаміку соціального зростання. Підвищення добробуту, зростання доходів населення припускає своєчасне і якнайповніше задоволення потреб людей в різноманітних благах, що, у свою чергу, забезпечує інвестиційний потік як в середині країни, так і ззовні. Діалектика взаємодії інвестиційної привабливості країни і якості життя заснована на лініях прямого і зворотного зв'язку. Разом з тим, зростання якості життя виконує і важливу економічну функцію, оскільки створює передумови відтворення робочої сили суспільно-нормальної якості, сприяє зростанню суспільного виробництва, підвищенню продуктивності праці і зміцненню потенціалу безпеки, в тому числі і трудового потенціалу.

Зокрема, К. Маркс підкреслював, що «...в звичайній, матеріальній промисловості ... ми маємо перед собою певні сутнісні сили людини» [1, с.43]. Зростання рівня життя населення зменшує вірогідність виникнення конфліктів в соціумі, перешкоджаючи розвитку небезпечних і деструктивних явищ економічного і соціального толку. Отже, зростання якості життя не тільки мета, але і засіб досягнення необхідного і достатнього рівня інвестиційного потоку в країну. Саму тому питання підвищення рівня життя населення, як одного з інструментів забезпечення інвестиційної привабливості країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти рівня та якості життя населення досліджувалися вітчизняними і закордонними вченими: О. Амошею, Д. Богинею, П. Бубенко, М. Долишнім, В. Онікієнком, С. Дорогунцовим, В. Пономаренком, М. Кизимом, Е. Лібановою, В. Майєром, С. Ніколенком, Т. Клебановою, О. Кузнєцовою, В. Мандибурой, Н. Рімашевською, О. Новиковою, В. Райциним, О. Суриковим та ін. Однак, незважаючи на численні роботи присвячені питанню рівня та якості життя населення, в них майже відсутні дослідження впливу якості життя населення на рівень інвестиційної привабливості країни. Саме тому, на нашу думку дана стаття є актуальною і своєчасною.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є дослідження рівня впливу якості життя населення на інвестиційну привабливість країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. В минулому столітті в розвитку людського суспільства відбулися корінні зміни, оцінити які однозначно важко. Прогрес у розвитку науки і техніки, небачені масштаби зростання економіки, забезпечили збільшення добробуту людей. Валовий світовий продукт у двадцятому столітті зріс з 2,3 трлн. дол. в 1900 році до 39 трлн. дол. в 2008 р., тобто збільшився в 17 разів. Дохід на душу населення піднявся з 1500 до 6600 дол., тобто виріс в чотири з лишнім рази, причому основна частина приросту припадала на другу половину сторіччя. Зростання світової економіки за один тільки 2007 р. було значно вищим, а ніж за все 17 століття, а зростання валового світового продукту всього лише за три роки – з 2005 по 2008 рр. – перевищило його зростання за десять тисяч років (з появи землеробства і аж до 1900 р.) [2, с.11]. Модель промислового розвитку підняла на значну висоту життєвий рівень населення, створивши одночасно проблеми загальнопланетарного масштабу. Економічне зростання дозволило мільйонам людей вести здоровий і продуктивний спосіб життя, сприяло збільшенню тривалості життя з 35 років в 1900 р. до 65 років в наші часи.

Лише завдяки вкоріненню патерналістських настроїв, забезпечивши високі рівні та диференціацію споживання матеріальних благ і фізичної мобільності, «суспільство споживання» виявилось марнотратним, заснованим на споживанні ресурсів, що видобувалися при нищенні навколишнього середовища. Якщо припустити, що західна модель суспільства споживання розвиватиметься такими ж темпами і пошириться на весь світ, а чисельність населення досягне десяти мільярдів чоловік, то наслідки будуть катастрофічними. Очевидно, що в довгостроковій перспективі існуюча модель промислового розвитку може знищити екосистеми, які підтримують її, і вона буде нежиттєздатною.

На підставі нерівності, яка зростає щоденно, між багатими і бідними країнами, протікає деградація навколишнього середовища. Капітали трьох найбагатших людей в світі перевищують сукупний валовий продукт 48 бідних країн. І в той же час, за різними оцінками, близько 841 млн. людей в світі недоїдають, 1,2 млрд. позбавлені доступу до чистої питної води, 1,6 млрд. безграмотні і 2 млрд. не мають можливості користуватися електрикою. Як стверджує журнал *Forbes*, сукупний статок 225 найбагатших людей в світі перевищує 1 трлн. дол., і в той же час сукупний річний дохід найбільш бідної половини людства не перевищує цієї цифри [2].

В працях провідних науковців стверджується думка про те, що стійкий розвиток економіки, який спирається на економічне зростання, і орієнтований на задоволення матеріальних і духовних потреб, забезпечується при збереженні рівноваги історичних екосистем. Рекомендації з приводу цього знаходимо в працях відомих економістів. Так, Т. Шульц, лауреат Нобелівської премії, підкреслював, що розвиток варто розуміти не просто як підвищення темпів економічного зростання, а як процес інвестування в людський капітал і ліквідацію бідності [3]. Представник інституціоналізму Г.Мюрдаль вважав, що зростання, яке не супроводжується покращенням становища більшості населення, не можна розглядати як розвиток. Розвиток, на його думку, полягає в підвищенні рівня задоволення потреб всіх членів суспільства і скороченні нерівності між багатими і бідними [4]. Результатом стійкого розвитку і його метою є формування принципово іншої якості життя населення.

Останнім часом достатньо активно фахівцями досліджується категорія «якість життя». Якщо судити з структури публікацій проблем якості життя, то вдосконалюється вона, головним чином, за рахунок міждисциплінарної взаємодії, залучення матеріалу, нагромадженого в економіці, соціології, історії і інших суспільних науках. Тому у визначенні суті категорії «якість життя» мають місце принципові відмінності в розумінні її змісту, структури і системи показників. Проаналізувавши детально аналіз позицій різних авторів, запропонуємо наше бачення трактування категорії «якість життя». Очевидно, що при цьому варто було б врахувати категорію «потреб» та так звані «піраміди потреб».

Якість життя – це економічна категорія, яка включає компоненти об'єктивного і суб'єктивного характеру:

- ✓ наявність і структура потреб та їх узгодженість;
- ✓ відповідність задоволення потреб рівню доходів населення;

- ✓ рівень задоволення потреб населення в товарах і послугах;
- ✓ соціальна активність населення відповідно до рівня доходів;
- ✓ задоволення потреб відповідність зростання доходу;
- ✓ відповідність між кількістю праці та доходами;
- ✓ рівень задоволення життям самих людей та особисте сприйняття умов життєдіяльності.

Не лише економічними, але і соціально-політичними чинниками детермінована якість життя – дотриманням прав і свобод людини, захистом її державою в повсякденному житті і особливо в критичних ситуаціях, наявністю громадянського суспільства. Будучи економічною категорією, поняття «якість життя», все ж таки виходить за межі власного економічного аналізу, оскільки відображає відношення і зв'язки, які виникають на стику соціальної, політичної і економічної галузей знань.

Внаслідок проведення в трансформаційному стані незалежної України політики «шокової терапії», більшість населення швидко зубожіла. На відміну від сталих західноєвропейських суспільств, із структурою за доходами умовно ромбоподібної форми, з широким прошарком середнього класу, українське суспільство набуло (умовно) пірамідальної форми. Можливий вихід з цього замкнутого кола полягає в усвідомленні владною елітою необхідності власного «самообмеження» та самовдосконалення. Інакше безвідповідальність влади у довгостроковій перспективі логічно підсилить тенденції схильності суспільства до авторитаризму. Тобто інститути, які формувалися як інструменти захисту та утримання влади, можуть перетворитися на елітоутворюючі суб'єкти влади за цілковитої підтримки населення.

Індикатором, який засвідчував трансформацію суспільного розшарування був комплексний індекс соціального розвитку, який включав як соціальні, так і економічні показники, що запропонував в 1970 році дослідний інститут Соціального розвитку ООН (UNR ISD). Через декілька років Д. Моррісом був розроблений Індекс фізичної якості життя, що містить три показники: очікувану тривалість життя після досягнення однорічного віку; розповсюдження письменності серед дорослого населення; рівень дитячої смертності.

Вашингтонський комітет з проблем кризи народонаселення в 1987 році опублікував Міжнародний індекс неблагополуччя, за допомогою якого була зроблена спроба продемонструвати міждержавні відмінності в умовах життя населення в різних країнах. А вже за три роки в рамках Програми розвитку ООН (ПРООН) з'явилася концепція «розвитку людського потенціалу», де під людським розвитком розуміють процес розширення можливостей вибору для окремого індивідуума. В цьому ж році дана Програма запропонувала методіку розрахунку Індексу людського розвитку (ІЛР), який активно використовується і до нині.

Незважаючи на спосіб розрахунку і сумісність показників, в структурі якості життя, на наш погляд, можна виділити три групи індикаторів:

- соціально-політичні;
- соціально-економічні;
- соціально-екологічні.

До першої групи індикаторів варто віднести показники рівня доходів, рівня і якості споживання продовольчих і непродовольчих товарів, показники рівня і якості споживання послуг, забезпеченість житлом, освітою і професійною підготовкою, показники наявності робочих місць і утримання безробіття на природному рівні, охорони здоров'я, показники рівня і якості безпеки особи.

Друга група об'єднує показники рівня і якості навколишнього середовища, рівня забезпеченості екологічно чистими продуктами харчування і екологічно безпечними предметами вжитку.

До третьої групи відносять показники, які відображають рівень політизації і соціальної активності населення, серед них рівень і якість забезпечення громадянських прав і свобод та гарантії прав власності, можливість участі в процесах ухвалення рішень на всіх рівнях і інституційне забезпечення такої участі, доступ до культурних цінностей, знань і інформації.

Розробку комплексної системи моніторингу в Україні і оцінку основних показників рівня життя, як невідкладне завдання, припускає теоретична модель якості життя, навколишнього середовища і рівня соціальної активності населення. Наша країна може служити свого роду соціальною моделлю світу за рядом аспектів, оскільки вона досить точно відтворює ті пропорції, які характерні для світу в цілому, наприклад, за часткою населення, яке знаходиться за межею бідності, за розривом в доходах між багатими і бідними прошарками, за співвідношенням розвинених і депресивних регіонів і ін.

На наш погляд, особливу увагу варто приділити ключовим соціально-економічним показникам – величині нерівності в розподілі доходів, багатства, власності, і контролю над капіталом. Постійний контроль за рівнем якості життя і соціальної напруженості дозволяє своєчасно виявити групи населення, які потрапили в найбільш важку економічну ситуацію, готові до масових акцій протесту і дестабілізації обстановки в суспільстві. Таке населення повинне періодично попадати під захист влади, та соціальних інститутів, які повинні вирівняти їх життєву ситуацію до рівня середніх соціальних показників.

Простий аналіз наявності бідності нічого не дає для забезпечення економічного розвитку країни, для напрацювання практичних заходів по зниженню бідності, доцільно, на наш погляд, скласти соціальний «портрет» і «профіль» бідності.

Таблиця 1

Диференціація життєвого рівня населення України з 2010-2017 роки

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 ²	2017 ²
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими законодавчо встановленого прожиткового мінімуму:								
млн. осіб	3,6	3,2	3,8	3,5	3,2	2,5	1,5	0,9
у відсотках до загальної чисельності населення	8,6	7,8	9,0	8,3	8,6	6,4	3,8	2,4
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму:								
млн. осіб	...	...	...	...	6,3	20,2	19,8	13,5
у відсотках до загальної чисельності населення	...	...	...	...	16,7	51,9	51,1	34,9
Довідково:								
середньорічний розмір законодавчо встановленого прожиткового мінімуму (у середньому на одну особу в місяць, грн)	843,2	914,1	1042,4	1113,7	1176,0	1227,3	1388,1	1603,7
середньорічний розмір фактичного прожиткового мінімуму (у середньому на одну особу в місяць, грн)	...	...	...	...	1357,6	2257,0	2646,4	2941,5
Квінтільний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення, разів	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
Квінтільний коефіцієнт фондів (по загальних доходах), разів	3,5	3,4	3,2	3,3	3,1	3,2	3,0	3,3

1. Починаючи з 2011 року при розрахунках середньодушових показників, а також показників диференціації населення (домогосподарств) за рівнем матеріального добробуту розпочато використання шкали еквівалентності. Для забезпечення зі ставності показників динамічних рядів було здійснено перерахунок даних за 2010 р. з урахуванням шкали еквівалентності.

2. Без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Дані таблиці 1. показують, що сьогодні найбільша частка осіб з доходами нижче за прожитковий мінімум припадає на 2012 рік (3,8 млн. осіб або (% населення України), а вже до 2017 року ця частка скоротилась до 2,4 % населення або 0,9 млн. осіб. Також досить наочною

є і статистика, щодо чисельності населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму, так в 2017 році кількість такого населення складає 13,5 млн. осіб або 34,9 % від загальної кількості населення. Тобто слід відмітити, що у 2017 році майже 1 млн. осіб отримували дохід нижче ніж 1603,7 грн., а також 13,5 млн. осіб – 2941,5 грн., що свідчить про надто низький рівень інвестиційної спроможності населення України, а точніше про велику кількість за межею бідності.

Не менш актуальною для економіки України є проблемна зона регіональної асиметрії в доходах населення. Регіональна асиметрія в рівнях доходів на територіях визначається як 1:19 «...є відомі соціальні і психологічні виправдання значної нерівності і багатства, – поширене твердження відомого англійського економіста Дж. Кейнса, – проте не для такого великого розриву, який має місце в даний час» [5, с.425]. Ця проблема актуальною залишається і сьогодні.

Неоднорідність соціально-економічного простору в Україні, обумовлена не лише економічними, але і природними, національно-державними, інституційними чинниками. Так в Європейському союзі є значна кількість периферійних регіонів (частина Іспанії, Південної Італії і Греції, малонаселені території в Швеції і Фінляндії), де середній дохід на душу населення не досягає і половини рівня інших членів ЄС. Ці депресивні регіони від союзу, із спеціальних «фондів узгодження» отримують додаткову допомогу для вирішення соціальних проблем.

Трансформаційні процеси в українському суспільстві обумовлюють необхідність вибору і створення національної моделі економічного розвитку. Перехід до такої моделі національного господарства вимагає:

- концентрації ресурсів, які використовуються безпосередньо на соціальні потреби;
- визначення цілей і пріоритетів соціально-економічної політики держави;
- формування економічного механізму, який забезпечує підвищення якості життя.

Але спроби форсувати ринкові реформи в соціальній сфері можуть лише поглибити соціальну поляризацію в суспільстві, підсилити напруженість, створити загрозу безпечному функціонуванню економіки. Тому в середньостроковій перспективі доцільним вважається збереження за твердженням Д. Макарова «двохсекреторної моделі економіки», заснованої на механізмах як ринкового, так і державного регулювання соціально-економічних процесів.

Сучасне визначення рівня і якості життя в Україні трактується дією двох груп причин. До першої групи причин відносять ті які сформувалися в нашій країні в дореформений період і в значній мірі визначили «стартові» умови розвитку соціальної сфери сучасної України:

- відставання в кількісному і якісному розвитку окремих галузей соціальної сфери від галузей матеріального виробництва;
- залишковий принцип фінансування галузей соціальної сфери;
- постійне недозабезпечення соціальної сфери основними ресурсами її розвитку.

До другої групи причин відносять проблеми, які пов'язані з руйнуванням галузей, виробництв і видів економічної діяльності, які забезпечують добробут населення, в умовах ринкових перетворень в країні.

Рівень якості життя в нашій країні, як показує аналіз, украй низький. Це негативно позначається на зростанні продуктивності праці і ефективності виробництва, стримує економічне зростання. Низький рівень економічної безпеки і соціальна захищеність індивіда породжують деформовану структуру національної економічної безпеки. Пріоритетними напрямками підвищення якості життя можна вважати наступні:

- скорочення соціальної і економічної бідності. З цією метою необхідно провести сегментацію груп населення, які мають потребу і ризики, на предмет надання адресної допомоги.
- на основі збільшення зарплати, підвищення частки оплати праці у ВВП, забезпечити зростання грошових доходів населення і зменшення їх диференціації; посилити стимулюючу роль зарплати, формування у працюючих стимулу до праці, а не до отримання доходу.

- позиції збереження економічної безпеки і соціальної прийнятності забезпечити формування допустимого рівня диференціації доходів населення.
- для працездатного населення, створення економічних умов які дозволяють за власний дохід забезпечувати вищий рівень споживання.
- забезпечення доступності і суспільно прийнятної якості найважливіших соціальних благ в області медицини, соціального забезпечення, освіти.

Враховуючи обмеженість фінансових і матеріальних ресурсів, які має в своєму розпорядженні держава, очевидно правомірним буде передати частину функцій некомерційним громадським організаціям, яких в Україні налічується більше тисячі, більшість серед яких добродійні. Так званий «третій сектор» у розвинених країнах активно працює, вирішуючи багато соціальних проблем без залучення бюрократичного апарату, знімаючи частину навантаження з держави. Так, в США з 1995 р. більше 40 % ресурсів, що направляються на допомогу, розповсюджується через неурядові громадські організації.

Для отримання позитивних результатів в соціальній сфері, потрібний певний часовий лаг, після закінчення якого позитивні зміни в економіці зменшать соціальну напруженість і викличуть поліпшення соціального благополуччя, досягнення рівня економічної безпеки для того, щоб інвестори побачили позитивну динаміку розвитку країни.

З погляду на світову практику, та теоретичні напрацювання можна стверджувати, що сьогодні найефективнішими є два способи досягнення соціальної захищеності громадян:

- по-перше, держава має ефективно здійснювати перерозподіл національного доходу шляхом фінансування соціально-економічних програм;
- по-друге, держава має уникати патерналізму та надати можливість громадянам самостійно формувати власну систему соціального захисту, забезпечивши себе іншими формами пенсії, та іншими соціальними виплатами, через посилення ролі соціального страхування.

Іншими словами необхідно змістити центр відповідальності за формування соціального захисту не покладаючись лише на державні органи, а й на підприємство, де працює особа і на нього самого.

Очевидно, що на сьогоднішній день найпріоритетнішими в Україні стоять завдання по подоланню: безробіття, неефективного розподілу національного доходу, низького рівня життя, дії спрямовані на збереження інтелектуального капіталу в країні, значного розшарування суспільства за рівнем доходів, відсутності середнього класу, а також значної диференціації соціального розвитку регіонів.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, для України, в сучасних умовах, необхідно здійснити оновлення соціальної функції держави, можна з впевненістю говорити про неефективність проведення економічної та соціальної політики в державі. Необхідно забезпечити справедливе співвідношення інтересів різних соціальних груп з інтересами всього суспільства. Соціальна держава має стати синонімом до «держави для людини». Тому забезпечення соціального захисту особистості, нормальні умови життя громадянина і його сім'ї має покласти початок розбудови держави з ринковою економікою та соціальним спрямуванням.

Список використаних джерел:

1. Маркс К. Из ранних произведений / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Политиздат, 1956. – 690 с.
2. Forbes Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/ratings/4>.
3. Schultz T.W. Investment in Human Capital: The Role of Education and of Research.. - The Free Press, New York, 1994.
4. Мюрдаль Г. Современные проблемы «третьего мира» / Г. Мюрдаль. – М. : Прогресс, 1972 – 768 с.
5. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. Кейнс. – М.: Прогресс, 1978. – 498 с.

References:

1. Marx, K. & Engels, F. (1956) From Early Works. *M, Politizdat*, 690 (in Russ).
2. Forbes Ukraine. Retrived from : <http://forbes.net.ua/ratings/4> (in Ukr).
3. Schultz, T.W. (1994) Investment in Human Capital: The Role of Education and Research. *The Free Press, New York*.
4. Myrdal, G. (1972) Modern Problems of the Third World. *M, Progress*, 768 (in Russ).
5. Keynes, J. (1978) The general theory of employment, interest and money. *M, Progress*, 98 (in Russ).

LOZOVA Oksana,
Ph.D., Associate Professor,
Department of Management,
Poltava University of Economics and Trade,
Poltava, Ukraine
oksana_lozova@ukr.net

SEDAKOV Maksim,
post-graduate student of the Department of
personnel management and labor economics,
Poltava University of Economics and Trade,
Poltava, Ukraine
oksana_lozova@ukr.net

**QUALITY OF LIVING OF THE POPULATION, AS AN INSTRUMENT
OF IMPROVING THE INVESTMENT APPROACHES OF THE COUNTRY**

Abstract.

Introduction. *The article deals with the causal relationships of investment attractiveness of the country with factors that ensure the dynamics of social growth. It is established that there is a close relationship between investment processes and the growth of the level and quality of life of people. It is determined that sustainable development of the economy, which is based on economic growth, and focused on the satisfaction of material and spiritual needs, is ensured while preserving the balance of historical ecosystems.*

Purpose. *The purpose of the article is to study the level of influence of the quality of life of the population on the investment attractiveness of the country.*

Methods. *Solving the tasks set in the article is carried out with the help of such general scientific and special research methods: analysis and synthesis, systematization and synthesis, a dialectical approach.*

Results. *The substantiation of the theoretical and methodological basis for determining the vectors of the impact of the quality of life of the population on the investment attractiveness of the country as an important component of the effective functioning of the country in market conditions of management.*

Originality. *The article substantiates the necessity of raising the level and quality of life of the population as one of the key conditions for increasing the investment attractiveness of the country, proposes a practical mechanism for building a quality of life management system and identifies the factors influencing its effectiveness, which will allow the country to increase its competitiveness in market conditions of management.*

Conclusion. *So, for Ukraine, in modern conditions, it is necessary to renew the social function of the state, one can confidently speak about the ineffectiveness of conducting economic and social policies in the state. It is necessary to ensure a fair balance of interests of various social groups with the interests of the entire society. A social state should become synonymous with "state for a man." Therefore, provision of social protection of the individual, normal living conditions of a citizen and his family should start the development of a state with a market economy and social orientation.*

Keywords: *development, socio-economic system, quality of life of the population, investments, investment attractiveness of the country.*

*Одержано редакцією: 09.09.2018
Прийнято до публікації: 28.09.2018*